

TER MAAT (*Gerard*), Missionaris van Afrika (Witte Pater), (Arnhem, Nederland, 24.6.1873 — Lukulu, 5.7.1904). Zoon van Joannes Franciscus en van Straatman, Odilia.

De jonge Ter Maat maakte zijn humaniorastudies door op het college der Dominikanen, te Nijmegen. In het noviciaat der Witte Paters te Maison-Carrée ontving hij het witte habijt op 7 oktober 1892. Hij werd priester gewijd te Karthago (Tunisïë), 26 maart 1898. Twee maanden later (20 mei) gaat hij scheep te Napels met Pater De Muelenaere en Broeder Marcellinus. Hun reisweg in Afrika gaat over het Nyassa-meer naar Boudewijnstad (Apostolisch Vicariaat Opper-Congo), alwaar ze op 6 september aankomen. Na enige dagen rust, vertrekt Pater Ter Maat met Pater Weymeersch naar Lusaka om er Pater Aug. Van Acker gezelschap te houden tijdens de afwezigheid van Pater Claeys, die op verkenningstreks in Urua is uitgegaan met Pater Gust. Van Acker. Pater Ter Maat leert er de Kitabwa-taal aan, wat hem later goed van pas zal komen om het Kiluba, in de Lukulumissie, aan te leren. Te Lusaka maakt hij zijn eerste bloedwaterkoorts door. De maanden die Pater Ter Maat te Lusaka doorbrengt, zullen voor hem een beste leerschool zijn voor zijn later verblijf onder de wilde Baluba van Urua-land. Want beneven het missiewerk, moet te Lusaka nog heel de missie in duurzaam materiaal opgetrokken worden.

In de maand mei benoemt Monseigneur Roelens Pater Ter Maat tot stichter en overste van de nieuwe missie bij de Baluba. De Baluba! Waar ergens onafhankelijkheidszin, afkeer voor al wat naar de Blanken ruikt en diep ingeworteld bijgeloof zegeviert, dan is het wel bij de onderdanen van Kyombo Mbayo, de grote negerchef, wiens hoofdstad op de boorden van de Lukulu-rivier ligt en wiens grondgebied zich uitstrekt van op de Lualaba tot ver in het Noorden. 't Is daar, bij Kyombo Mbayo, dat de missie Lukulu H.-Hart zal geplaatst worden. Pater Ter Maat vormt zijn karavaan te Boudewijnstad en vangt van daaruit de reis aan, vergezeld door Pater Colle en Broeder Octaaf. Op 24 juni komen de missionarissen bij Kyombo aan en richten er hun tent op, niet ver van het dorp van het opperhoofd.

De stichting van de missie liep van geen leien dak. De dag na hun aankomst wordt de oorlogstrom geroerd. Kyombo trekt het oorlogspad op tegen een zekere Kabanga en steekt een aantal dorpen in brand. Hoelang zal die oorlog wel duren? Wanneer zal er kunnen begonnen worden met het bouwen van een onderkomen voor de geloofsboden? Niemand weet het. Pater Ter Maat echter is er de man niet naar om lang te talmen. Hij bewapent zijn dragers en vergezeld van Broeder Oktaaf begeeft hij zich naar het slagveld. Hij slaagt erin Kyombo te overreden en de oorlogsverrichtingen te doen staken. Terwijl de Pater met Kyombo aan het onderhandelen is, ziet hij een groep luid tierende wilden voorbijlopen. 't Zijn Kazanzi (menseneters). Achter zich slepen ze een oude vrouw, met een touw aan het been gebonden, op de grond voort. Niettegenstaande het verzet vanwege de missionaris, wordt de vrouw met stokslagen afgemaakt en later gekookt en opgegeten. « 't Is maar een oude vrouw, zegt Kyombo, dat is tot niets meer goed! » Enige dagen later is het Kabanga die Kyombo komt beoorlogen. Weer treedt Pater Ter Maat handelend op. Hij begeeft zich in 't kamp van Kabanga en dreigt zich met zijn geweren bij Kyombo aan te sluiten. Nogmaals wordt de vrede getekend en kunnen de missionarissen voort denken aan bouwen. Maar aan werken voor de Blanke hebben de Baluba meer dan een broertje dood! Een maand na hun aankomst merkt het dagboek der missie nuchter aan dat gedurende die tijd elke werkmans gemiddeld drie kleine staakjes heeft aangebracht! Onwil en wantrouwen vanwege de Zwarten zullen maanden, ja jaren vandoen heb-

ben om plaats te maken voor betere gevoelens. Eindelijk toch, op 28 augustus kunnen de missionarissen hun intrek nemen in drie kleine huisjes, gebouwd niet door de Baluba, maar door dragers uit Boudewijnstad, die een aantal vrachten hebben aangebracht. In de toestand zal echter begin oktober verandering komen, wanneer Mgr Roelens zeven families uit Boudewijnstad zal zenden om de Paters uit de nood te helpen.

Op 10 oktober had Pater Ter Maat de eer het bezoek te mogen ontvangen van Paramino, een oud slavenhandelaar, die eertijds de streek had afgeschuimd en voortging met een winstgevend handel te drijven in elpenbeen en rubber, die hij te Mpweto aan de staatspost leverde.

Met welke onmenselijke middelen die handel in stand werd gehouden, hoeft hier niet gezegd. Paramino werd echter koel onthaald: Pater Ter Maat verweert de bandiet zijn oneerlijk optreden tegenover de Zwarten. Nog nooit was die potentiaat zulk een ontvangst te beurt gevallen. Toen hij 's avonds terugkwam om de hulp van de missionaris in te roepen in een proces tegen Kyombo Mbayo, werd hij met dezelfde munt betaald, niettegenstaande het feit dat hij de Pater een kleine slaaf en drie geiten als geschenk had aangebracht. Toen Paramino het later (1904) al te bont maakte, werden door de staatsbeambten soldaten tegen hem uitgezonden, die hem gevangen namen en ter dood brachten, wat een hele opluchting voor de inwoners meebracht.

In het regenseizoen (maand november) trok Pater Ter Maat er op uit om de boorden van de Lualaba te gaan verkennen. Hij was vergezeld van Pater De Muelenaere. Onderweg worden ze verschillende malen in de steek gelaten door hun Baluba-dragers, ofschoon Pater De Muelenaere de bloedwaterkoorts heeft. Met veel moeite en geduld geraken de twee missionarissen eindelijk thuis, ieder langs zijn kant.

't Wordt januari 1901. Nog altijd blijven de Baluba even weigerig om naar de onderrichtingen te komen. Men zal het eerst met de kinderen beproeven. Aan 'n 80-tal snaken deelt Pater Ter Maat een stuk stof uit en lokt ze dusdoende voor enige dagen naar de klas. Een strovuurtje dus! De volgende maand zal men het zien klaar te spelen met de volwassenen. Enige mannen komen luisteren naar de catechismus. Wanneer de onderrichting ten einde is, komen ze de Pater om een stuk stof vragen, zoals met de kinderen gedaan werd. Dit wordt hun natuurlijk geweigerd, met het gevolg dat er 's anderdaags geen enkele toehoorder meer opdaagt!

't Is ook omstreeks die tijd dat de Bamundu in de streek verschijnen. De Bamundu of Biheno zijn Portugese mestiesen, die handel drijven in slaven. Elk jaar komen ze met geweren en buskruit, met stoffen en allerlei waren hun tenten opslaan op de boorden van de Lualaba. Hun praktijken zijn minder onmenselijk dan die van de Arabische slavenhandelaars, maar al even mensonterend. Zonder uitstel verwittigt Pater Ter Maat de staatspost opdat een einde gesteld worde aan die praktijken. Dit zullen de missionarissen te Lukulu ook later nog doen (1904) wanneer de Wagoma (mannen van de oostelijke oever van het Tanganika-meer) slaven zullen komen kopen in de Baluba-streek. Doch het zal nog een hele tijd aanlopen vooraleer de Staat zal tussenkomen en doeltreffende maatregelen zal treffen om de Wagoma en andere handelaars in slaven buiten te houden en te bestraffen.

De missionarissen van de H.-Hartmissie te Lukulu moeten zoals hun confraters van andere missieposten tol betalen aan de bloedwaterkoorts: Pater Ter Maat zal een paar malen door die vreselijke ziekte aangedaan worden. De naartige Broeder Oktaaf (Benoit) bezwijkt er aan, 11 juni 1901. Pater Van der Meiren vervangt hem (juli 1901). In 1903 zal Broeder Marcellinus bijspringen om te helpen bouwen en akkerwerk te verrichten. Ten koste van veel geduld en volharding slaagde Pater Ter Maat er einde-

lijk in (1904) 'n honderdtal jongens in zijn school bijeen te brengen. Het weeshuis telde ook 'n honderdtal vrijgekochte slaafjes. Een woonst, met hangar, slaapzaal en magazijn was voor hen gebouwd. Een kapel groot genoeg om 400 personen te plaatsen, een grote stal voor de kudde, alles gebouwd in gedroogde stenen, hadden de strohutten vervangen. Onvermoeibaar werkte Pater Ter Maat maar door, vol betrouwen op het H.-Hart. De beslistheid, waarmede hij het missiewerk vooruit stuwde, had indruk gemaakt op de Baluba. « Laten wij « het ijzer smeden, terwijl het heet is » sprak de ijverige overste, die van geen rusten wilde weten. Vele vooroordelen waren gevallen. De vermaningen van staatsagenten hadden heilzaam gewerkt op de fiere Baluba. Het bijzonderste werk van de missie, de onderrichtingen in de christelijke lering, begon een zeker aantal toehoorders rond de missionarissen te scharen, in het dorp zelf van Kyombo Mbayo en er was beslist vier bijkappen te bouwen in de best bevolkte centra van de omtrek.

Een laatste beproeving zal Pater Ter Maat komen verrassen en een tijdje lang alle missiewerk onderbreken. Eensklaps, zonder schijnbare reden, brak een opstand los in het dorp van Kyombo, opstand gericht tegen de blanke gezaghebbers. Al de Blanken moesten uit het land gejaagd worden. Urua moest bevrijd worden van hun juk. De oorlogstrom wordt geroerd; oorlogsdansen worden uitgevoerd. Zij, de kloeke Baluba, wilden een ware oorlog, niet tegen de missionarissen, maar tegen de soldaten van Bula Matari. Doch zie, 'n dertigtal soldaten onder het bevel van een onderofficier verschijnen in 't dorp van Kyombo. De bayonnetten op hun geweren steken hoog boven hun rode pots uit. Bij dit gezicht voelen zelfs de dappersten al hun moed in hun tenen zakken en slaan ijlings op de vlucht. Enige dagen later is de rust hersteld en komen de weglopers braafjes naar hun woning terug. Helaas, Pater Ter Maat had de droefheid te moeten vaststellen dat de mannen die het meest de missie genegen hadden geschenken, van de eersten waren geweest om het oorlogspad te betreden. Een langdurig katechumenaat zou niet overbodig zijn om aan dat volk, zo doordoesemd met bijgeloof en zo fel bewerkt door geheime genootschappen, de christelijke moraal in te prenten.

De bloedwaterkoorts velde de moedige werker en strijder in volle bedrijvigheid neer. Op 27 juni 1904 stond hij op de stellingen, met het truweel in de hand: met grote werklust hielp hij de muren optrekken van het woonhuis der Paters.

't Was een genoegen te zien hoe hij met zijn werklieden omging en hun flink werk liet leveren. Doch de nacht daarop brak de bloedwaterkoorts los. Verschillende dagen bleef de zieke tussen leven en dood. Hij stierf op 5 juli 1904, na de Sacramenten der stervenden ontvangen te hebben.

« Eensdaags, zo hoopen wij, schreef Pater » Rosseel, wanneer de boom van het Kruis hier » stevige wortelen zal geschoten hebben en zijn » eerste vruchten zal dragen, zullen wij scheuten » ervan verder kunnen gaan planten bij deze » mensen, die tot nogtoe er de heilzame scha- » duw van hebben ontweken ».

Geschriften-Brief in Maandschrift der Witte Paters. Bostel (Nederland), Jaarg. 1903-1904, blz. 105 seq.

20 mei 1954.
P. M. Vanneste.